Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

OLUF THOMSEN

Et Livsløb

ELIE METCHNIKOFF

KJØBENHAVN
UDGIVET AF STUDENTERSAMFUNDET
I KOMMISSION HOS
GYLDENDALSKE BOGHANDELS SORTIMENT
MDCCCCXXII

Fra

Dansk medicinsk-historisk Selskab

til dets Medlemmer.

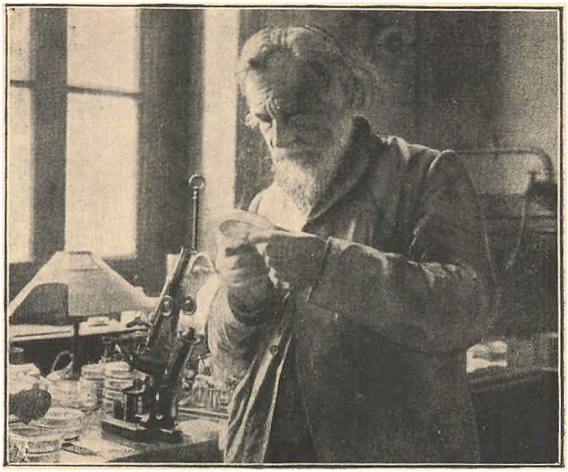
OLUF THOMSEN

ET LIVSLØB

Elie Metchnikoff.

KJØBENHAVN
UDGIVET AF STUDENTERSAMFUNDET
I KOMMISSION HOS
GYLDENDALSKE BOGHANDELS SORTIMENT
MDCCCCXXII

Dekorationerne tegnede af Axel Hou.
Trykt i Chr. Christensens Bogtrykkeri, Kjøbenhavn, paa Papir fra De forenede Papirfabriker og med Farve fra Danske Bogtrykkeres Farvefabrik.

Foredrag holdt i Studentersamfundet den 26. November 1921.

HVORFOR jeg vil tale om *Metchnikoff?* Ikke saa meget for at fortælle om nogle isolerede Kendsgerninger, der i og for sig er fulde af Interesse. Nej, det er ikke saa meget *det.* Det, jeg vil tale om, er et *Livsløb*, et Menneskes Vandring gennem Arbejde og Higen, gennem Sejr og Nederlag, Haab, Tro og Begejstring, ogsaa gennem Skuffelse, Træthed og Følelse af alts Svigten og saa til sidst den fulde Viden om den nære Afsked, al Tings Ophør.

Jeg søger det universelle, det, der i snævreste Forstand ogsaa gælder Dem og mig, hver enkelt af os, bag det konkrete. Selve det haandgribelige, det saakaldte faktiske, vil jeg benytte til at belyse det almene, det, der med et lidt forhaanet, maaske ogsaa lidt misbrugt Udtryk kan benævnes det menneskelige.

Metchnikoff hører til den Gruppe Aandsarbejdere, der kunde betegnes som *de store Naive.* Det er Mennesker, der først og fremmest er besjælet af en aldrig slukket, ja aldrig sluknende Begejstring for de Spørgsmaal, der interesserer dem. Som Regel tynges de ikke af megen *korrekt* Andenhaandsviden, og dog har de rige Kundskaber, fordi deres altid levende Trang til Erkendelse har drevet dem til *selv* at se Tingene efter. De er for en stor Del Avtodikater. Deres føl-

somme Sind tillader dem at fornemme alt, selv saadanne Ting, som andre utallige Gange er gaaet forbi med lukket Opfattelse, som blev de til just *nu* for første Gang i Verden. De har Barnets friske Iagttagelsesevne og Forundring, og Barnets Fantasi, der hos de fleste visner med Aarene, har bevaret sig og samler nu hver Dags Erfaringer som i et farverigt mangeduftende Blomsterbundt. Naiveteten er selvsagt ikke nok til at gøre disse Mennesker ejendommelige og oftest ensomme. Forhold, som ikke altid er saa lige at faa Rede paa, udser dem som oftest til at søge deres Maal inden for Kunst eller Forskning, hvor de da er vidt forskellige fra de systematiske, i regelrette Baner arbejdende Videnskabsmænd, men for øvrigt kan Livets tilsyneladende Lunefuldhed naturligvis anbringe sin Mand paa en hvilken som helst Plads, hvor han da, alt efter Omstændighederne, passer som en Blomst paa sin Stængel eller som en Hund i et Spil Kegler.

De store Naive kan gribe »det rigtige«, saa det aldrig mere mistes, eller de kan tage saa uhjælpelig fejl, at Folk, der har mindre Naivetet, men ogsaa i anden Henseende væsenlig er karakteriseret ved det, de har mindre, ikke kan blive trætte af at udtrykke en Forundring, der menes at farves *flatterende* af en underforstaaet Overlegenhed.

For alle Omstændigheders Skyld og for at værne mod Misforstaaelse maa jeg fremhæve, at der ofte ligger et umaadeligt Arbejde, baade det anspændt bevidste og det latent underbevidste, det man med et Fødselshjælperudtryk kunde kalde »le travail insensible« bag det *Resultat*, som Verden ser. Intet vilde

være saa fejlagtigt som at mene, alt var gjort med at øse op af en aaben Skaal. Idéens Undfangelse og dens Frigørelse kræver et uendeligt fint Sammenspil af Kræfter, men en Dag er noget nyt tilsyneladende skabt i Verden, i Virkeligheden dog blot befriet, som den Statue en Billedhugger saá i enhver Marmorblok og løste ud af dens Fangenskab ved med Hammer og Mejsel at fjerne det tunge Stendække.

De Tildragelser, som jeg skal omtale, og som er det Materiale, hvoraf jeg haaber, et Menneske skal blive levende for Dem, vil jeg fremstille paa Grundlag af *Metchnikoff's* egne videnskabelige Værker og en nylig udkommen, af Fru *Metchnikoff* forfattet Biografi, der trofast har opbevaret alt gennem et mangeaarigt Ægteskab oplevet, de store Begivenheders formgivende Linjer og Hverdagenes nuancerede Fordeling af Lys og Skygge.

Elie, eller som hans russiske Navn er, *Ilia Metchnikoff*, fødtes den 16. Maj 1845 i en Landmands Hjem et Sted i Lille-Rusland. Paa fædrene Side stammer han fra en Adelsmand fra Moldau, en »Boyar«, der i 1711 kom til Rusland og fik en Søn, som tog Navnet *Metchnikoff*, det russiske Ord for »Sværdridder«. *Ilia* var Forældrenes tredje Barn. Faderen, en forhenværende Officer, har aabenbart været en Mand med en vis Godmodighed, men uden dybere Kultur; hans Hovedpassioner var god Mad og Kortspil. Hjemmet var ganske blottet for Aandsinteresser. Moderen var ved Ilias Fødsel endnu ganske ung; hun har været barnlig livlig og ligesom hyllet i en Luft af Charme og Ynde paa den egne Maade, som Mænd ikke kan

forklare, men kun føle. Man forstaar, at hun har betragtet sine Børn, som en lige voksen Pige betragter sine smaa Søskende; hun har leget med dem Dagen lang, forkælet dem, kysset dem og skændt paa dem uden noget som helst bevidst Forsøg paa Opdragelse. I dette Milieu er Ilias Barndom gaaet hen. Større aandelige Rystelser har han ikke oplevet, der var ingen Grund til at komme i Konflikt med Omverdenen, tværtimod, saavel Faderens som Moderens Egenskaber maatte gøre Familjen jævnt afholdt paa Egnen.

Igennem Smaatræk fra Ilias Barndom fremgaar det, at han har været stærkt paavirkelig, »impressionable« kalder Fru Metchnikoff ham, en Egenskab, han iøvrigt bevarede højt op i Alderen. Hans Barndoms Tilbøjelighed til Hidsighed synes derimod ret tidlig at være ophørt. Den var Udtryk for hans Temperaments endnu utøjlede Livlighed, der aldrig tillod ham at være i Ro, og som skaffede ham Øge- eller Kælenavnet »Kviksølv«. Han var blød af Sind, havde udprægede Sympatier og Antipatier, der kunde give sig smaa pudsige Udslag, som naar han i sin Aftenbøn ved en Fejltagelse fik sin i Hjemmet boende Grandtante med og saa hurtigst mulig søgte at fjerne den Forhadte fra den Højestes Omsorg: »Seigneur, gardez et protégez papa, maman, grandtan . . .«[1]) og med en pludselig Afbrydelse: »non, non, non, pas grandtante, elle est méchante«[2]) og derpaa fortsættende i roligere Tone: »mes frères, ma soeur, tout le monde et moi-même, petit Elie«.[3]) Om Bønnen nu har naaet sit Be-

[1]) »Kære Vorherre, bevar og beskyt Far, Mor, Gandtan...«.
[2]) »Nej, nej, nej, ikke Grandtante, hun er ækel«.
[3]) »mine Brødre, min Søster, alle Mennesker og mig selv, lille Ilia«.

stemmelsessted paa Fransk eller Russisk, skal jeg lade være usagt. I Hjemmet taltes begge Sprog. Jeg citerer Ordene efter Fru M.s Biografi.

Meget tidlig vaagner Ilias Interesse for Naturvidenskab, særlig Botanik. Hertil bidrog vistnok en intelligent ung Huslærer stærkt, men det er klart, at det drejer sig om en Interesse, der bunder i noget oprindeligt i Drengens hele Anlæg. Otte Aar gammel brugte han sine Lommepenge til blandt sine Søskende og Kammerater at hverve sig et Avditorium, for hvilket han holdt en Slags Forelæsninger, og denne Trang til at »belære«, der saa langt fra Selvglædens Ønske om at stille sig selv til Skue, er et Udslag af hans varme Trang til at meddele, i dette Ords bogstavelige Forstand dele *med*, bevarede han hele Livet igennem.

Den meget ungdommelige Lærers Virksomhed var dog en Dag nær ophørt brat, da han paa en Ekskursion efter nogle Vanddyr, Gopler, var i yderste Fare for at drukne. Han blev dog reddet i Land, men var samme Dag ved at brænde inde, da Gaarden gik op i Luer og Børnene i sidste Øjeblik reddedes gennem et Vindue.

Igennem Ilias Skoletid følger vi ham ikke som nogen »Mønsterelev«, snarere som en lidt uregelmæssig Discipel, der egentlig kun rigtig interesserer sig for Naturfagene. Da han, 15 Aar gammel, første Gang havde set Billeder af mikroskopiske Organismer: Amøber, Infusorier, Rhizopoder, var han klar over, at Livet først maa studeres i sine mest primitive Former, før der kan være tale om virkelig at forstaa de mere komplicerede Væsners Livsytringer. Med en vis Beklemthed om sit unge Hjerte opsøgte han en af Professorerne

for at anmode ham om Tilladelse til i hans Laboratorium at studere »Protoplasmaet«, det Stof eller den Blanding af Stoffer, hvoraf Cellerne bestaar. Han blev kølig afvist, har naturligvis heller ikke selv vidst, hvad han egentlig vilde.

En ung, begavet Fysiolog, *Tschelkoff*, hvis Kurser han havde fulgt, gik til Ilias store Glæde med til at give ham privat Undervisning i mikroskopisk Vævsundersøgelse (Histologi). Dette optog ham nu helt, og en Dag i Skolens Religionstime overraskede Læreren ham i fordybet Granskning af et lærd Værk: »Om Æggehvidesubstansers Krystalformationer«. Den gode Pastors Ansigt udtrykte en dyb, ikke uden Væmmelse farvet Forundring, men siden lod han Ilia uforstyrret beskæftige sig i Religionstimen med hvad han vilde. Han laante nu et Mikroskop, studerede Infusorier (nogle éncellede, lavtstaaende Dyr) og mente snart at have gjort vigtige Opdagelser, hvorom han straks skrev en Artikel, som til hans store Glæde blev modtaget af et videnskabeligt Tidsskrift. Snart saá han dog, at hans Iagttagelser var uholdbare, og i sidste Øjeblik fik han hindret Artiklens Fremkomst. Midt i sin noget umodne Forhastethed var han dog saaledes paa Post mod Overrumpling ogsaa fra sin egen livfulde Fantasi.

Han var ved dette kommet tilbage i Skolefagene, men læste nu til langt ud paa Natten og afsluttede sin Skoletid med en fin Eksamen og en Guldmedaille.

Vi møder ham nu en kort Tid i det landlige Hjem, hvor hans Følelse for Moderen en Tid blev trængt noget i Baggrunden af Forelskelse i den ældste Broders Kone, en smuk og mondæn Dame, der øjensynlig

har kedet sig paa Landet og anset sig for »misforstaaet« af de jævne Landboere. Denne Forelskelse varede i fire Aar, hvorefter Ilia helt frigjorde sig. Kort efter at være blevet Student fik han af Forældrene Midler til efter sit brændende Ønske at rejse til Würzburg, hvor den berømte Zoolog *Kölliker* var Professor. Men Ilia traf ikke Kölliker, og upraktisk og ukendt med Verden og dens totale Ligegyldighed over for en ung og ivrig Mand kunde han ikke modstaa de første store Skuffelser i en fremmed By, hvis Mennesker uden mindste Deltagelse for Ilia, og hvad der bevægede ham, havde nok i sine egne daglige Bekymringer. Pludselig overvældedes han, han pakkede sin Vadsæk og rejste hovedkulds hjem. Man mindes her uvilkaarligt Pasteur, hvem det som 16aarig var gaaet ganske paa samme Maade i Paris. Men Ilias Moder glædede sig hemmeligt over endnu et Stykke Tid at kunne værne om sin Dreng.

Han begyndte saa at studere ved Universitetet i Kharkoff (Rusland), hvor Forholdene var alt andet end gode. Professorerne var næsten alle gamle og interesserede sig ikke for nyere Undersøgelser og Metoder, nogle af dem var fordrukne, andre var ædru og forsømmelige. I Naturfagene var kun den nævnte Fysiolog Tschelkoff og en ung Kemiker Béketoff som grønne Træer i en Ørken. Ilia vilde helst studere Medicin, men Moderen fraraadede det indtrængende: »Du er alt for følsom, du kan aldrig holde ud bestandig at være udsat for at se Mennesker lide.« Denne Ytring er vistnok Udslag af en meget udbredt fejlagtig Op-

fattelse. Er et Menneske af det rigtige Stof, som Ilia utvivlsomt var, vil Smerten ved at se andres Lidelser hurtig omsættes i Iver for at fjerne eller dog mildne disse Lidelser. I Sindets aktive Optagethed er der ikke mere Plads for det passive, der just er det lidelsesfulde.

Ilia begyndte altsaa at studere Fysiologi under Tschelkoffs Ledelse. Det var i 1863; Darwins berømte Arbejde om »Arternes Oprindelse« var udkommet i 1859 og havde helt lagt Beslag paa Naturvidenskabens Interesse. Hele Udviklingstanken med dens Blanding af solid Viden og fantasifuld Intuition maatte nødvendigvis gøre det stærkeste Indtryk paa den unge Metchnikoff. Selv gav han sig til med Iver at studere saadanne Dyr, der syntes at danne en Overgang mellem to Arter.

Saaledes gik da Tiden, der for de andre Studenter mest var fyldt af Politik. Paa en Naturforskerkongres i Giessen (1864) lærte Metchnikoff den kendte Zoolog Leuckart at kende og fik Tilladelse til at arbejde i hans Laboratorium. Under en Ferie, hvor Leuckart var borte, fandt Metchnikoff uventet hos en Ormeart Generationsskifte, d. v. s. Skiften mellem kønnede og ukønnede Generationer, der en Tid lang formerer sig uden kønslig Forplantning, hvorpaa denne indskydes og paa ny følges af Rækker af Generationer, der formerer sig uden Kønsakt. Da Leuckart kom hjem, stillede han sig først tvivlende over for Rigtigheden af Iagttagelsen, men maatte dog snart indrømme den. Han har aabenbart vanskelig kunnet skjule sin Ærgrelse over, at Opdagelsen var sket under hans Bortrejse, og han foreslog Metchnikoff, at de skulde fortsætte Arbejdet i Fællesskab, noget den unge Mand selvfølgelig med Glæde gik ind paa. Hvor kunde vel

ogsaa en knap 20aarig Yngling ane, at store Videnskabsmænd kan være pinlig smaalige, og dog maatte han lære det som saa meget andet. Da Metchnikoff fik Ferie, offentliggjorde Luckart Arbejdet, idet han som sit eget beskrev baade, hvad de i Fællesskab havde fundet, og hvad der var Metchnikoffs rent personlige Iagttagelser. Metchnikoffs Navn nævntes ligesom tilfældig i en Parentes. Dette var Ynglingens første Blik bag den skønne Overflade, og mismodig forlod han Giessen uden at have faaet Lejlighed til at tale med Leuckart.

I de følgende 3 Aar opholdt Metchnikoff sig i forskellige Byer, Neapel, Göttingen, München, særlig optaget af at sammenligne Udviklingen hos forskellige laverestaaende Dyr fra disses første Anlæg. Som mange, særlig naturvidenskabelig Interesserede, havde han ingen Forstaaelse af Kunst, nærmest synes Italiens Kunstskatte at have trættet ham, da han som de fleste »dannede Mennesker« har følt det som sin Pligt at besøge Museer og andre Samlinger. I 1867 vendte han tilbage til Rusland, og straks syntes alt at komme ham smilende i Møde. Paa Grund af sine videnskabelige Arbejder fik han Anerkendelse som »Magister« med Fritagelse for al yderligere Eksamen. Kort efter blev han Docent ved Universitetet i Odessa. Ved en Kongres i St. Petersborg i Slutningen af 1867 vakte hans sammenlignende Undersøgelser over forskellige Dyrs Udvikling fra det første Anlæg til Fuldmodenhed berettiget Opsigt, og han haabede at opnaa en Ansættelse ved Universitetet i St. Petersborg.

Efter en ny Italiensrejse vendte Metchnikoff hjem, men synes nu kun at have mødt Skuffelser. Alt var

i Uorden, Penge kunde ikke bevilges, og der fandtes ingen Mulighed for videnskabeligt Arbejde. Hans Syn var blevet overanstrengt, hans egen Økonomi var det smaat med, og han maatte undervise i forskellige Skoler for at opretholde Livet. Under disse Forhold mødte han Mlle. *Fédorowitch*, der var Lærerinde for nogle fælles Venners Børn. Formodentlig har han følt hele Tilværelsen saa graa, at den kun kunde blive lysere ved Forholdet til en Kvinde. Men særlig forelsket har han ikke været. I et Brev til Moderen skriver han om sin Forlovede: »Hun er egentlig ikke ilde, men det er ogsaa alt«. Han er ked af, at hun mangler Personlighed, Livlighed og Initiativ, hun er altfor bøjelig overfor sine Omgivelser osv. Utvivlsomt har hun dog haft en sjælden god og fin Karakter, og Metchnikoff siger om hende et Sted i et Brev: »Jeg har endnu ikke fundet noget vulgært Træk hos hende«. Det er blot underligt, at saa ung en Mand har Blik for, at dette er det sjældneste, man med Rette kan sige om nogen. Efterhaanden følte han ogsaa mere Ømhed for hende, særlig da hun begyndte at skrante og bestandig plagedes af Træthed og »Bronkitis«. Ved Brylluppet maatte den unge Pige bæres i en Stol til Kirken, da hun havde ondt ved at faa Vejret.

Der begyndte nu en Kamp mod Sygdom og Fattigdom. Halvdelen af Natten gik med Oversættelser for Penge. Hans videnskabelige Arbejder standsede. Uden Venner begyndte han at føle sig bitter og forfulgt.

I Foraaret 1869 fik han uventet en Understøttelse og forlod straks sammen med Hustruen St. Petersborg, som han nu hadede. Sammen rejste de til Vilna og derfra til Spezzia, hvor den unge Kone gentagne

Gange havde Blodspytning. Den følgende Tid er en bestandig Kamp for at klare det økonomiske. Hustruen blev anbragt i Montreux sammen med en Søster. Selv fik han Ansættelse som Docent snart i St. Petersborg, snart i Odessa. Oversættelser og Bladartikler var de Redningsbælter, der holdt Ægteparret oven Vande. En Artikel: »Opdragelse set fra et anthropologisk Synspunkt« er stærkt præget af de Idéer om Disharmonierne i den menneskelige Natur, som i denne Periode af Metchnikoffs Liv helt behersker ham. Ved Universitetet følte han sig ilde stedt mellem indre politiske Stridigheder. Hustruens Tilstand forværredes. Saa prøver han at sende hende til Madeira, og her lever hun da midt i den overdaadige Natur, mærkelig stærk og fin i sin stilfærdige Bortdragen. Hun tegner lidt og beskæftiger sig med fattige Børn, over hendes Breve er der som det sidste blege Solskin en Dag langt hen paa Aaret.

Metchnikoff fik skrabet Penge sammen til at rejse ned til hende, han vil nu opgive al Videnskab og etablere en lille Boghandel paa Madeira. Men Driftskapital mangler, og han maa atter vende tilbage til Odessa. Tidens eneste Indhold er en Række hastige Breve fyldt af Ømhed i alt, hvad der tales, og alt, hvad der ties om.

Og saa rejser han igen til Madeira, overanstrengt, lidende af en »Øjensygdom« (nervøs?), der hindrer ham i at bruge Mikroskop og tvinger ham til kun at gaa ud efter Skumringen, da Lyset piner ham utaaleligt. Skuffet over Forbigaaelse ved Uddelingen af en videnskabelig Pris, fortrædiget af politiske Intriger ved Universitetet, forpint af Hustruens Dødskamp føler

han et Øjebliks Lettelse, da endelig Døden har endt den syges Lidelser. I en ejendommelig oprømt Stemning drager han hjem til Rusland, medførende en ung dødssyg Russer, der har ønsket at se sin Moder, men ikke har Penge til Rejsen. Nu er Metchnikoff jo alene og har ikke Ansvar for nogen, de sidste Penge kan altsaa ikke anvendes bedre. Rejsen hjem lægges over Genève, hvor Metchnikoff træffer sin Broder og flere Slægtninge. Han er tilsyneladende rolig og fortæller livligt om Rejsens Oplevelser. Men en Dag er han ikke mere Herre over sig selv, og hvem kan sige om et Menneske, der er ved sin sjælelige Elasticitets Grænser, tømmer Morfinflasken »med Bevidsthed« eller »af Fejltagelse«. Men at drikke Morfin er en usikker Ting. Der fulgte stærke Opkastninger og derefter en langvarig apathisk Tilstand uden Bevidstløshed. En lille ubetydelig Ting bragte ham paany i Kontakt med Tilværelsen: Synet af nogle Insekter, der sværmede omkring en tændt Lygte. Dette vakte Associationer vedrørende Teorien om det naturlige Udvalg til Live hos ham. Han følte atter den videnskabelige Forsknings dybe Tilfredsstillelse. Han stod paany med Barnets friske Modtagelighed midt i det mangfoldige Liv. Han var frelst.

Det geografiske Selskab i St. Petersborg ønskede udført nogle antropologiske Undersøgelser, og herved vaktes Metchnikoffs Interesse for Antropologien, der syntes ham hidtil drevet uden Idé, men med meget udviklet Teknik i selve Maalemetoderne. Metchnikoff spurgte sig selv, om ikke visse Racer af Mennesker

svarede til andre Racers Individer i endnu ikke fuldt udviklet Alder. Han drog da ud paa Ekspedition til Kalmykkerne paa Astrachans Stepper, en mongolsk, primitiv Race. Rejsen var besværlig og anstrengende, Sproget ukendt, alt var snavset, Fødevarerne næsten uspiselige, og Søvnen om Natten forstyrredes af Hundenes evindelige Gøen. Alligevel gennemførtes Maalingerne, der førte til den Antagelse, at den mongolske Race var hemmet i Udvikling sammenlignet med den kaukasiske. Alle Forhold mellem de enkelte Skeletdele hos Kalmykkerne svarede til, hvad man fandt hos ganske unge Individer af kaukasisk Race. Rigtigheden af disse Iagttagelser skal her ikke nærmere drøftes, der har fra forskellige Sider været rejst Tvivl derom.

Efter Hjemkomsten til Odessa ønskede Metchnikoff at ægte en ganske ung Pige, han havde truffet i en Familie, hvis Børn han underviste i Zoologi. Hun var 15—16 Aar og forstod slet ikke, at en moden Mand, »saa overlegen og saa lærd«, kunde ønske at gifte sig med hende. »Jeg følte mig, som jeg skulde til Eksamen uden at være forberedt«, siger hun selv derom mange Aar efter. Hun finder, han ligner russiske Billeder af Kristus, »hans blege Ansigt med Profetskægget var forklaret af et straalende Blik, fyldt af Godhed, beaandet, naar han levede op for noget«. Hun blev tavs i hans Selskab, fordi hun ikke vidste, hvad hun skulde sige.

Og saa skulde de da holde Bryllup en Dag i Februar, den allerede erfarne Mand og det unge Barn, der henrykt sprang af Sted et Par Timer før Vielsen, da Broderen kom løbende med en lille Slæde: »kom hurtigt, i Aften er du allerede Dame og kan aldrig

mere more dig«. Og de to Søskende glemte alt for Farten gennem Sneen og den friske Blæst. Forfærdet maatte Moderen søge dem op: »Kære Barn, hvad tænker du dog paa. Det er sent, og du har næsten ingen Tid til at sætte Haar og klæde dig paa«. Og Barnet, der svarer: »Bare en Tur til, Mama — det er jo sidste Gang«.

Brudekjolen var hendes første lange Kjole.

Om Morgenen efter Brylluppet stod hun meget tidligt op for at forberede sig i Zoologi »for derved behagelig at overraske min Mand«, siger hun i uforstilt Barnlighed.

Man forstaar af alt, hvor varsomt Metchnikoff har ledet dette Barn paa et Tidspunkt, hvor der kun behøvedes meget lidt til at ødelægge det Hele for dem begge. Sin Skoleundervisning fuldendte hun i Ægteskabet. Manden hjalp hende med alt, selv med Lektier i Katekismus, der var hans Aand ganske fremmed. Hun er levende kunstinteresseret, og han gør sig de hæderligste Anstrengelser for ogsaa der at følge hende, men han mangler øjensynlig det afgørende. »Farver og Form som saadanne i indbyrdes Harmoni gjorde ikke Indtryk paa ham, han interesserede sig langt mere for »Emnet« end for dets Udførelse«, saaledes karakteriserer hun hans Opfattelse af Kunst, der jo ikke adskiller sig fra de fleste »normale« Menneskers. Kun Musik forstaar han, og den bringer ham en Glæde, der ikke lader sig sammenligne med noget andet.

Allertydeligst tegner Billedet af de to Menneskers Samliv sig maaske gennem et Par Bemærkninger, der i Fru Metchnikoffs Bog blot omtales ligesom i Forbigaaende. »Paa et Tidspunkt, hvor M. troede, at min

Lykke kaldte mig andetsteds hen, vilde han give mig min Frihed. Han gjorde alt for at overbevise mig om, at jeg havde moralsk Ret dertil«. Og saa føjer hun til de diskrete, men meget talende Ord: »la noblesse de son attitude fut la meilleure sauve-garde...*) Igennem et langt Liv søgte Ægtefællerne da at hjælpe hinanden paa enhver Maade.

I Aarene 1873—1882 var Metchnikoff mest optaget af Undervisning ved Universitetet (Odessa). Stemningen var overvejende reaktionær, og efter Attentatet paa Alexander II (1881) udfoldede Reaktionen sig helt. Universitetslærerne ansattes efter deres Stilling til Regeringen, og videnskabelige Kvalifikationer var en ganske underordnet Sag. Metchnikoff, der altid havde holdt sig uden for Politik, følte sig træt af den bestandige Vilkaarlighed, og i 1881 foretog han da det mærkelige Eksperiment hemmelig at indpode sig selv med Blod fra en Patient med Tilbagefaldsfeber (Recurrens). Man maa kende en videnskabelig Forskers *psyche* for overhovedet at kunne forstaa det. Skulde han dø, var det ikke det værste, og af Hensyn til sin Familie vilde han helst dø en saakaldet naturlig Død. Og skulde han leve, vilde han faa at vide, om Recurrensfeber kan overføres med den Syges Blod eller ikke, hvad der interesserede ham i høj Grad at faa Klarhed paa. Han blev meget syg, men kom dog over det, og i Rekonvalescensen følte han en levende Glæde ved at leve. Herefter indtraadte en mærkelig Ligevægt i hans Sindstilstand. Livsinstinktet blussede op. Hans Pessimisme var ved at afløses af en Optimisme, der egentlig holdt sig til hans Død 34 Aar

*) »Hele hans Handlemaades Noblesse blev det bedste Værn«.

senere. Psykiatrer vil muligvis betegne hans hele Sindstilstand som Udslag af en saakaldt manio-depressiv Sindslidelse, men dette er blot et Ord uden dybere Betydning i alt Fald i Forbindelse med Metchnikoffs psykiske Ejendommelighed.

Hovedemnet for hans Undersøgelser blev nu den saakaldte intracellulære Fordøjelsesproces, d. v. s. Fordøjelse af forskellige Stoffer inde i Legements Celler i Modsætning til den Fordøjelse, der — hos de højere Dyr — finder Sted uden for Cellerne under Medvirkning af Fermenter, der afsondres af Cellerne. Denne intracellulære Fordøjelse fandt Metchnikoff hos alle lavtstaaende Dyr, og denne Iagttagelse førte ham over til Forstaaelsen af det Fænomen, der har gjort hans Navn udødeligt: de hvide*) Blodlegemers Optagen og Fordøjelse af Bakterier, der er i Færd med at inficere den komplicerede Organisme, som vi kender hos højere staaende Dyr og Mennesker. Hermed havde Metchnikoff skabt den Tanke, der blev den ledende igennem mange Aars Undersøgelser: Opfattelsen af Uimodtagelighed, den oprindelige eller erhvervede, som et Udtryk for de hvide Blodlegemers Evne til at optage og fordøje de i Legemet indtrængte Mikrober. Dette Omslag fra Zoologien til Pathologien skete under et Studieophold i Messina, hvor Metchnikoff havde faaet indrettet sig et Laboratorium. Fra Universitetet havde han taget endelig Afsked, og da Fru Metchnikoffs Forældre begge var døde i 1881, maatte han

*) Menneskets Blod indeholder normalt ca. 5 Millioner røde og 5—10,000 hvide Blodlegemer pr. Kubikmillimeter.

styre Landvæsnet og hele Gaardens Drift. Han var hermed økonomisk sikret Resten af sit Liv, om end hans Indtægter altid var meget beskedne. Over for Bøndernes Krav om Jord stillede han sig meget forstaaende, og en betydelig Del blev stykket ud.

Teorien om de hvide Blodlegemers Funktion som Aarsag til Uimodtagelighed (Immunitet) blev til en Begyndelse ganske upaaagtet. De eneste, der synes at have støttet Metchnikoff i denne første Tid, var Professor *Kleinenberg*, Zoolog i Messina, og den berømte tyske Patholog *Virchow*, der under et Ophold i Messina havde Lejlighed til at se Metchnikoffs Præparater. Ordet *Phagocytose*, der nu almindeligvis bruges om de hvide Blodlegemers Fortæren af Bakterier, blev dannet af Zoologen, Professor *Clauss* i Wien, hvor Metchnikoff gjorde Ophold paa Hjemrejsen. Det er afledet af Græsk, en *Phagocyt**) er en »Ædecelle« (cellule dévorante). Ved en lang Række Infektionssygdomme, fremkaldt eksperimentelt hos Dyr, undersøgte Metchnikoff nu dette Fænomen og fandt overalt Bekræftelse paa sin Opfattelse: var et Dyr uimodtageligt, beroede det paa de hvide Blodlegemers phagocytære Evne, der tiltog stærkt, naar Dyret en Gang havde overstaaet en Infektion med de paagældende Bakterier.

Teorien blev ikke uimodsagt, og da Angrebene først var begyndt, førtes de med stor Voldsomhed. Det ses af Fru Metchnikoffs Skildring, at Manden til Tider tog sig disse Angreb meget nær, selv om de bestandig blev Anledning til nye og smukt udtænkte Forsøg, der skulde bevise Rigtigheden og udrede Enkeltheder. Det er et meget stort og sindrigt udtænkt Arbejde,

*) Af de græske Ord *phagein* = spise og *cytos* = en Celle.

der i den Anledning er blevet udført. Paa en Kongres i Wien (1887) mødtes Metchnikoff for første Gang med Bakteriologer og stod her midt i en anspændende Kamp.

Nu efter 35 Aars Forløb kan det siges, at Metchnikoffs Teori rummer megen Sandhed, men at den langt fra forklarer *alt* vedrørende Immuniteten og Organismens Forsvar mod indtrængende Mikrober. Langt flere Processer griber med ind i det yderst komplicerede Spil mellem de to Slags Organismer, Mikroben og den Angrebne.

Metchnikoff var nu besluttet paa at forlade Rusland og søge fast Ophold i Udlandet. Han besøgte den da allerede berømte *Rob. Koch* i Berlin, men mødte en ret kølig og afvisende Holdning. I Paris blev han derimod venligt modtaget af *Pasteur*, der gjorde Indtryk af at være syg og gammel, men stærkt interesseret i Metchnikoffs Arbejder. Pasteur skaffede ham Laboratorium i det nye Institut i *Rue Dutot*, og her levede han da sine Manddoms Aar, lykkeligt optaget af et videnskabeligt Arbejde, der havde hele hans Interesse.

Det var ikke uden Ængstelse, Metchnikoffs i Slutningen af 1888 havde søgt sig omplantet i et andet Lands Jord. Vilde det være muligt at leve sig ind i et fremmed Folks Tænkemaade, dets Væsen og Handlen, og vilde det være muligt selv at tilegne sig dette nye uden at gaa paa Akkord med sin egen Overbevisning? Det varede dog ikke længe, før Metchnikoff følte sig beroliget. Han lærte et Folk at kende, der

viste stor Respekt for Humanitet, Tolerance og Tankens Frihed. Og snart begyndte unge Medicinere at opsøge ham for at arbejde under hans Vejledning. Fra Udlandet kom der fristende Tilbud om Ansættelse, men Metchnikoff svarede bestandig, at han nu frivillig kun vilde ombytte Institut Pasteur med ét Sted: Montparnasses Kirkegaard. Pasteur selv var fra Begyndelsen velvillig stemt overfor Phagocytoseteorien; de til Institutet knyttede Læger fandt den derimod for biologisk, næsten »vitalistisk«. Efterhaanden sluttede de sig dog til Metchnikoff.

Paa en Kongres i Berlin i 1890 støttede *Lister*, Antiseptikens kendte Indfører, Metchnikoff i hans Phagocytoseteori og Immunitetens Afhængighed af de hvide Blodlegemers phagocytære Evne. *Rob. Koch*, der var Tysklands førende Bakteriolog, angreb ham derimod stærkt under Fremhævelse af, at kemiske Ejendommeligheder i Blodet var Aarsag til Immuniteten. Dette sidste syntes ogsaa at skulle bekræftes, da en anden berømt Bakteriolog, *Emil v. Behring*, Aaret efter (1890) viste, at Difteribakteriens Gift (Toxin) frembragte en nevtraliserende Modgift hos Dyr, der forsigtig blev behandlet med Indsprøjtning af Toxinet. Her var det altsaa tydeligt, at Uimodtagelighed eller Immunitet overfor Difterigift beroede paa et opløst nevtraliserende Modstof, der dannedes i det Dyr, der var udsat for Giftpaavirkningen. Dette, der utvivlsomt er rigtigt, syntes en Tid at skulle kuldkaste Metchnikoffs hele Arbejde. Her var ingen Plads for de hvide Blodlegemer, og med den Ensidighed, der nu en Gang er Mennesker egen, mente Metchnikoff, at Modgiften i det nævnte Tilfælde maatte frembringes af de hvide

Blodlegemer. Fire Aar senere (1894) viste en anden tysk Bakteriolog, *Richard Pfeiffer*, at Bakterier under Kampen mod Legemets Forsvarskræfter kunde *opløses* ganske uden de hvide Blodlegemers Hjælp. Alle disse Ting, der medførte en stærk Anspændthed og et forceret Arbejde, tog stærkt paa Metchnikoffs Ro og Helbred. Han følte sig til Tider baade aandeligt og legemligt nedbrudt, og dog var hans Kærlighed til Livet »le sens de la vie«, som han taler om, langt stærkere hos ham nu end i de yngre Dage.

En Eftertid har vist med Hensyn til selve Sagen, hvorom Striden stod, at Nevtralisering af Bakteriegifte som Difteritoxin og enkelte andre Bakteriegifte er noget, der er Phagocytosen uvedkommende, den beror paa en Mekanisme for sig. Det samme gælder den omtalte Bakterieopløsning, men de hvide Blodlegemers Betydning i en Række Infektioner med forskellige Bakteriearter angribes i og for sig ikke deraf. Immuniteten beror altsaa i Virkeligheden ikke paa en enkelt Ting, men paa en hel Række forskellige Forhold.

Perioden mellem Metchnikoffs 50. og 65. Aar var hans lykkeligste. Han var blevet roligere, mindre impulsiv af Karakter, mindre paavirkelig af smertende Indtryk. Som han forenklede sin Levevis mere og mere, blev ogsaa hans Glæder af en ganske usammensat Art. Mest af alt glædede han sig over at se Græsset grønnes i det tidlige Foraar og smaa Børns første famlende Skridt. Han førtes mere og mere bort fra sin Ungdoms Pessimisme i Retning af en optimistisk Livsbetragtning.

I 1892 optraadte i Frankrig en ret stærk Epidemi

af Kolera. Man vidste endnu ikke sikkert, om den i 1883 af Rob. Koch paaviste Koleraspiril virkelig var den »rigtige« Bacil, altsaa Koleraens Aarsag. Metchnikoff slog sig ned midt i en kolerasmittet Egn i Bretagne. Han ønskede at komme til Klarhed over, om den saakaldte Koleraspiril var Sygdommens Aarsag eller ikke. Forsøgsdyr viste sig imidlertid ikke inficerbare. Han besluttede saa selv at være Forsøgsobjekt og drak en Kolerakultur, dyrket i Bouillon. Han fik ikke Kolera. Forsøget blev gentaget paa en Laboratoriearbejder, der stillede sig til Disposition. Heller ikke han blev syg. Metchnikoff tænkte da, at hvis Bacillen dog var den ægte, maatte den være blevet svækket i sin Virkning ved Dyrkningen paa kunstigt Næringssubstrat, og den kunde da antagelig anvendes til at vakcinere med, d.v.s. Indførelse af den svækkede Bacil skulde hindre en kraftig Kolerabacil i senere at faa Fodfæste. For at forsøge dette, blev en meget gammel Kultur givet en ung Frivillig, men nu skete Ulykken, Manden fik Kolera, tilmed et meget svært Tilfælde. Metchnikoff var fortvivlet og vilde næppe have overlevet Mandens Død. Lykkeligvis kom han sig. Det var hermed dyrekøbt konstateret, at den formodede Kolerabacil var ægte nok som Sygdomsaarsag. Grunden til, at hverken han selv eller den første Frivillige fik Kolera, mente Metchnikoff at maatte søge i Tarmens forskellige Flora (normalt forekommende Bakteriearter) hos forskellige sunde Mennesker. Nogle Bakterier skulde da være Kolerabacillernes Modstandere og hindre deres Trivsel i Tarmene og dermed Sygdommens Udbrud. Nu véd vi, at der skal et Sammentræf af forskellige Omstændigheder til, for at en Infektions-

sygdom skal bryde ud. De skyldige Bakteriers Tilstedeværelse er kun én, om end naturligvis uomgængelig Betingelse, men tillige kræves en Svigten fra den overfaldne Organisme paa en Række forskellige vigtige Punkter. Under en Epidemi bliver en stor Mængde Mennesker, hvis Forsvarsmidler er i Orden, til »sunde Bacilbærere«, d. v. s. de huser en Tid lang Bakterierne i sig uden selv at kunne angribes. Ingen vilde derfor nu tage det rent negative, at et Menneske uden Skade kan drikke en Kultur af Kolerabaciller som Bevis for Kolerabacillernes Afsvækkelse, end sige da for, at de paagældende Bakterier ikke er ægte Kolerabaciller.

Metchnikoff var ved disse Forsøg kommet ind paa Idéer om de forskellige Tarmbakteriers gavnlige og skadelige Indflydelse paa Organismen. Paa dette meget vanskelige Felt gav han sin Fantasi alt for frit Spil, henført af sin glødende Entusiasme. I en Række Arbejder, der selvfølgelig ikke blot var af rent tankemæssig konstruktiv Art, men underbygget af eksperimentelle Undersøgelser, mente han at kunne vise, at den for tidlige Alderdom og for en stor Del hele Disharmonien i Livet skyldes giftige Stoffer, der i Tarmen produceredes af visse almindelig forekommende Bakteriearter. Det gjaldt da at fortrænge disse Bakterier og erstatte dem med gavnlige, og dette førte Metchnikoff til Indførelse af den Behandlingsmaade, der for nogle Aar siden af driftige Forretningsmænd blev slaaet op til »de Vises Sten«, Midlet mod Sygdom, Alderdom, ja Døden selv: Indførelse af en bestemt Art Mælkesyrebakterier ved Hjælp af en særlig tilberedt Tykmælk. Da det særlig er i Tyktarmen, de skadelige Bakteriers giftdannende Virksomhed skulde

foregaa, var Metchnikoff tilbøjelig til at betragte dette Organ som kun skadeligt, et Rudiment fra tidligere Udviklingstrin, hvor Mennesket ikke eksisterede i den nuværende Skikkelse, men var tilpasset til anden Levevis end den nuværende. Alt for ivrige Disciple af denne Lære har endda drevet Konsekvensen heraf saa vidt, at de i nogle Tilfælde ved Operation paa Mennesker har fjernet Tyktarmen som Kilden til alt ondt. Selv indrettede Metchnikoff sit daglige Liv i Overensstemmelse med sine Teorier. Han nød ikke mere raa Fødemidler af nogen Art, alt blev kogt eller stegt for at dræbe mulig tilstedeværende skadelige Bakterier. Kniv og Gaffel blev, lige før de skulde bruges, trukket gennem en Flamme osv. De gavnlige Bakterier dyrkedes i Mælk, der ved den af Bakterierne udviklede Syre stivnede til »Tykmælk«, som indgik som Del i den daglige Føde. Metchnikoff selv følte sig langt gladere og raskere end forhen, hvad han for en stor Del tilskrev sin Levevis.

Det kan ved første Betragtning se ud, som om Metchnikoff nu nærede en urimelig Ængstelse for sit Liv og Helbred, men man glemme ikke, at for Metchnikoff var det hele, ogsaa hans rent personlige Levemaade, blot et Middel, et Eksperiment til at skaffe Klarhed over, hvorledes Mennesker bedst skulde indrette sig i Livet. Naar Metchnikoff havde indpodet sig selv med Feberblod, drukket Kolerakultur og nu omgærdede sig med alle Slags Forsigtighedsregler mod lumske Bakteriers Angreb, saa var det i og for sig alt Udslag af det samme, Trangen til helt at kende de Betingelser, hvorunder Livet leves.

Der er i alle disse Undersøgelser af Tarmfloraens

Betydning utvivlsomt noget rigtigt, men ogsaa meget Fantasteri. En Eftertid maa her kritisk skille Sandheden fra Overdrivelse og Misforstaaelse.

Metchnikoff saá i Videnskaben den store Frelse for Menneskeheden. Een Gang vilde man have forstaaet saa meget, at man ikke mere gjorde sig selv og andre ondt. Alderdommens Byrder vilde være ophævede. Døden vilde miste sin Gru og komme som en Ven til den Højtbedagede, hvis Drift til Livet vilde være afløst af en naturlig Længsel efter Døden og Tilintetgørelsen.

Heri munder da til sidst Metchnikoffs hele Stræben ud: at finde de Betingelser, »Orthobiosen«, som han kalder dem med et fremmed, lidt søgt Udtryk, der overvinder Livets Disharmoni og ved at fjerne den svigefulde Nydelse gør Livet til en Glæde og Døden til en Hvile. I forskellige større og mindre Afhandlinger finder man hele dette Livssyn fremstillet, saaledes særlig i »Etudes sur la nature humaine« (1903) og »Essais optimistes« (1907).

Metchnikoff ser allerede en ny og lykkeligere Menneskehed for sig, præget af en anden Verdensopfattelse og en anden Moral. »Moralen,« siger han, »skal bestaa ikke i Leveregler, tilpassede efter den nuværende mangelfulde Natur, men grundlagt paa en i Retning mod menneskelig Lykke modificeret Natur«. Med andre Ord, Metchnikoff tænkte sig allerede en Ændring i vor hele moralske Opfattelse, ilende forud for den langsomt gaaende Forandring af mange andre Sider ved vor Natur.

Som et Intermezzo i disse halvt biologiske, halvt filosofiske Undersøgelser kommer saa de berømte Eks-

perimenter over Infektionssygdommen Syfilis, hvor Metchnikoff ved Forsøg paa Aber viser, at den i 1905 af den tyske Forsker Schaudinn fundne Mikrob, Spirochæte pallida, virkelig er Sygdommens Aarsag. Hertil er knyttet en Række forskellige Detailundersøgelser af stor biologisk Interesse.

Det er dog de andre Studier, der helt og holdent optager Metchnikoff, og han havde allerede store Planer for Fremtiden, da der nu begyndte at vokse en overmægtig Modstand op for ham selv og hans Arbejde. I Slutningen af 1912, altsaa omtrent 2 Aar før Krigens Udbrud, begyndte i Frankrig en voksende snæver Nationalisme med tilhørende Fremmedhad at tage Fart. Metchnikoff havde i mange Aar i Frankrig altid fundet et hjerteligt Gæstevenskab, som han havde besvaret med dyb Taknemmelighed. Nu begyndte Hadet at blæse koldt. Det viste sig først ligesom tildækket hist og her Mand og Mand imellem. Saa dukkede det op i en enkelt Avis. Man bebrejdede de Fremmede, at de fyldte op i Landet, at de optog Stillinger, spærrede for de Franskes Erhverv og gjorde Kampen for Tilværelsen sværere end nogen Sinde før. I besindige Krese smilede man først, men snart talte de højere og højere, den snævre Nationalismes Talsmænd. Retfærdighed blev sat til Side, Løgn og Mistanke saaedes ud. Overalt anedes Baghold og Forræderi. Hvem var Ven, og hvem var Fjende? Haansordet »métèque«*) dukkede op. En Dag fornærmedes Metchnikoff groft

*) Det græske Ord *metoikos* brugtes af Athenienserne som Betegnelse for de i Athen boende Fremmede.

af et parisisk Blad. Direktøren for l'Institut Pasteur, Dr. *Roux* skev et meget vægtigt Svar, og Metchnikoff fik Fred. Men paany kom sjofle Beskyldninger, man bebrejdede Metchnikoff, at han havde »tjent Penge« ved sine videnskabelige Opdagelser. Denne ikke sjældent forekommende, utrolig stærkt udviklede Finfølelse over for Kilden til andres Indtægter, der i Parentes bemærket ofte afløses af en imponerende Haardførhed, naar det gælder om selv at modtage, var i øvrigt ganske paa Vildspor, hvilket fremgaar alene deraf, at trods Metchnikoffs meget beskedne Levevis døde han ganske uden Formue. Den eneste Ting, hvori Metchnikoff havde »benyttet sig« af sin Stilling, var, at han havde faaet en ung Slægtning knyttet til den Fabrik, der fremstillede Bakteriekultur og »Tykmælk« efter Metchnikoffs Principper. Selv havde han i øvrigt ikke haft mindste pekuniære Fordel deraf.

Under alt dette følte Metchnikoff sit Helbred vakle. Allerede i flere Aar havde han af og til følt lettere Hjerteanfald, nu tog det til. Sommerferien 1913 tilbragtes paa Landet, og det syntes, som om Haabet og Glæden paany levede op. Ved Feriens Slutning følte han sig helt rask igen, var fyldt af Arbejdslyst og nye Planer, da han pludselig en Morgen overfaldtes af et meget alvorligt Hjerteanfald. For ikke at forurolige Hustruen tilkaldte han ingen Hjælp. Hun fandt ham ved Skrivebordet, hans Ansigt var graablegt, Læberne blaa, Aandedrættet var stærkt besværet. Han var ved Bevidsthed og anstrengte sig for at skrive. Han har paa Papiret skrevet nogle enkelte Sætninger om sin Tilstand, men maa standse, fordi »Smerterne i Brystet er uudholdelige«. Senere paa Dagen, da

han føler sig bedre, beskriver han omhyggeligt alle Symptomerne, der viser, at det drejer sig om, hvad Lægerne kalder et »stenokardisk Anfald«, afhængig af en Forkalkning af Hjertets Arterier. Om selve Anfaldet skriver han i øvrigt: »Jeg vedblev fuldstændig at bevare Bevidstheden under hele Krisen, og hvad der særlig glædede mig, jeg følte ingen Frygt for at dø, skønt jeg var forberedt paa, at Døden kunde indtræde hvert Øjeblik. Det er ikke blot mit Overlæg, som fik mig til at forstaa, at det var bedre at dø nu, hvor jeg endnu ikke har mistet mine intellektuelle Evner, og hvor jeg dog har naaet at udrette alt, hvad jeg har haft Evne til, jeg fandt mig ogsaa til Rette gennem min Følelse . . . .« Han er paa dette Tidspunkt 68½ Aar, men som han skriver, hans »personlige Liv« begyndte meget tidligt, han har haft mangfoldige Sindsbevægelser og været *helt med* i det, der har optaget ham (»en ébullition constante«). Derfor siger han med en lidt vemodig Ironi: »Maatte de, som mener, at jeg i Henhold til mine Idéer skulde have levet hundrede Aar eller mere, tilgive mig min for tidlige Død i Betragtning af de nævnte formildende Omstændigheder«.

Det nedskrevne slutter med Ordene: »Idet jeg føler mig forberedt paa at dø, har jeg ikke Skygge af Haab om et Liv paa den anden Side Døden, og jeg imødeser roligt den fuldstændige Tilintetgørelse«. Allerede Dagen efter dette meget alvorlige Anfald følte Metchnikoff sig dog saa rask, at han atter gik til sit Arbejde. Han og Fru Metchnikoff boede nu i landlige Omgivelser i Sèvres, der jo ikke ligger længere fra Paris, end at Vejen kunde tilbagelægges til Fods. Endnu

føler han »en uovervindelig Begejstring« ved det videnskabelige Arbejde, og med Helbredet gik det taaleligt. Han bemærker nu med nogen Undren, at han ikke mere kan paavirkes som forhen. Tidligere kunde Musik let bringe ham Taarer i Øjnene (f. Eks. siger han: Beethovens 7. Symfoni, visse Ting af Bach etc.) Nu hører han det vel med Glæde, men ligesom det ikke vedkom ham selv. Foraaret, der altid tidligere bevægede ham stærkt, er dette Aar kommet, uden at han har følt sig berørt deraf. Det er hans 69 Aars Fødselsdag den 16. Maj. Han ser paa Æbleblomsterne, der falder, men føler ingen Glæde og ingen Smerte. Han har allerede »den naturlige Døds Instinkt«.

Den sidste Dag i Juli, det var Aaret 1914, brød Uvejret løs, og det var klart, at de sidste to Aars Uro ikke havde været »tilfældig«. Indtil det sidste vilde Metchnikoff ikke tro paa Krigen, at den skulde blive Virkelighed, og saa pludselig var det Virkeligheden over alle. Det var Dagene, da Tysklands Krigserklæring kom, først til Rusland og et Par Døgn senere til Frankrig. Hele den dirrende urofyldte, ligesom sprængbare Atmosfære, Forventningens spændte Indstilling af Sindet paa det afgrundsdybe, navnløse, det, som alle følte, men ingen fandt Ord for. Travlheden, hvori der ikke taltes meget. Tungtbelæssede Vognes bestandige Rumlen gennem de ellers saa stille Gader i Sèvres. Ogsaa Nætterne var fyldt med Lyd af Materiel, der bragtes fra Sted til Sted. Og saa de Unge, der skarevis drog ned til Togene, de lange Tog, hvis aabne

Vinduer helt var fyldt med Hoveder, naar Toget efter et usynligt Signal langsomt satte sig i Gang. Det sidste Glimt af den sidste Vogn, og de tilbageblevne unge og gamle Kvinder, der nu pludselig brister i Graad. Alt dette maatte nødvendigvis gøre det dybeste Indtryk paa Metchnikoffs modtagelige Sind. Det undlod heller ikke at paavirke hans allerede svage Hjerte.

Alt var pludselig forandret. Det videnskabelige Arbejde i Pasteur-Institutet standsedes. Folkene, Læger, Kemikere og Laboratoriebetjente, mobiliseredes. Alle Forsøgsdyr dræbtes lige fra Menneskeaberne til Marsvin, Rotter og Mus. Der var ingen til at passe dem, og for Resten skulde Foderet spares. Institutets Stalde fyldtes med Køer af Hensyn til Forsyningen med Mælk til Hospitaler og Børnehjem, hvis Paris blev afskaaret fra Forbindelsen med Landet.

Metchnikoff blev i Paris. Af og til optraadte nye Hjerteanfald. Han var begyndt at skrive en Afhandling om det seksuelle Spørgsmaal. Hans Anskuelser om Opdragelse og Ægteskab var efterhaanden blevet ret afvigende fra gængse Meninger. Som saa mange andre i disse Aar havde han Følelsen af, at der maatte dannes en helt ny Moral paa ny og rationel Grund. Da han fylder 70 Aar, skriver han i sin Dagbog, at han er glad for sit taalelige Helbred, og at alt, hvad han ønsker for sig selv, er en pludselig Død. Dette Ønske blev ikke opfyldt. Ud paa Aaret 1915 blev hans Tilstand meget pinefuld. Pasteur-Institutets Direktør, Dr. *Roux*, foreslog ham da at flytte ind i en lille Kandidatlejlighed paa det til Institutet knyttede Hospital. Her kunde han være under stadig Lægetilsyn, navnlig under de nu hyppige natlige Anfald. Den følgende

Tid indtil hans Død i 1916 er en lang Lidelseshistorie, som han bar med urokkelig Fasthed og Mod. Saa godt det lod sig gøre, fulgte han med i alt, hvad der angik Krigen og hans Videnskab. Krigen var for hans klare og humane Aand det mest irrationelle og modbydelige Udslag af den menneskelige Naturs Ufuldkommenhed. Han tilbragte Tiden snart i Seng, snart siddende i en Stol, hans Hjerte tillod ham ikke mere at gaa. Han dikterede sine Tanker til Hustruen, der omhyggeligt har optegnet alt fra disse Dage. Af Bogen om Kønsspørgsmaalet blev kun Forordet og lidt af første Kapitel færdigt.

Ofte talte han om, hvor al Trang til Mystik laa ham fjernt, og at han var sikker paa at forblive »Rationalist« til det sidste. Saaledes blev det ogsaa. Intet Øjeblik faldt det ham ind at søge Hjælp og Støtte uden for de Idéer, der hele hans Liv havde været bærende for ham. Her er intet Forsøg paa at komme uden om et Møde med en overmægtig Modstander. Her er ingen kælen Længsel mod en stille Blomsterhave bag en Klostermur, ikke heller en Sjæl, der vander sig i ekstatisk nydelsesfuld Selvpinsel. Her er blot et Menneske, der fuldt og helt véd eller tror at vide, at Livet er rigt og mangfoldigt af Fryd og Smerte, og at alt om faa Øjeblikke vil have hørt op at være til. Der er over disse sidste Timer en stille Frostnats evighedsdybe Renhed. Et Par Smaatræk fra disse Dage tegner i faa Streger hans Karakter tydeligere end mange Ord. En Dag, da Roux som sædvanlig besøger ham, siger han halvt som i Spøg: »Se, hvor mit Liv er knyttet til Pasteur-Institutet. Her har jeg arbejdet i de mange Aar, her har I passet mig nu under min Sygdom. For

helt at slutte Kæden mangler der blot, naar jeg nu er død, at I brænder mig i den store Ovn, hvor vi brænder de døde Forsøgsdyr, og at I saa stiller en Urne med min Aske paa et af Skabene i Biblioteket«. »Hvor det dog er en makaber Maade at spøge paa,« henkaster Roux ligesom udslettende og taler i det samme om noget andet. Da Roux er gaaet, spørger Fru Metchnikoff: »Hvorfor sagde du det saadan, at han troede, du spøgte«. Metchnikoff svarer: »Jeg kender hans Karakter tilstrækkelig til at vide, at ethvert Ønske fra min Side vilde blive betragtet som noget, der under alle Omstændigheder skulde opfyldes, selv om det stred mod hans egen Følelse og hans eget Ønske. Derfor sagde jeg det henkastet, som Spøg — som en »makaber Spøg«. Han vil da være langt friere stillet og behøver ikke at opfatte mit Ønske alvorligt, hvis han selv er imod det. Og ellers . . . .«

Den samme Hjertets og Aandens Finfølelse, endnu lyslevende, træffer vi i nogle Bemærkninger om en tilsyneladende ligegyldig Bagatel. Et Par af hans Paarørende, to Drenge, der er hans Gudsønner, skal til en længe imødeset Operaforestilling, hvortil Metchnikoff har givet dem Billet. Metchnikoff siger Aftenen forud, da han føler sig sikker paa at skulle dø i Løbet af ét eller to Døgn, at det ikke er værd, Børnene kommer op paa Vejen til Teatret, for hvis *det* skulde være sket, vil de jo ikke kunne gaa, men naar de intet véd, kan de uforstyrret give sig hen i den længe ventede Glæde.

Børnenes Glæde blev ikke forstyrret, og to Døgn efter døde Metchnikoff.

Hans Lig blev brændt i Krematoriet, der hører til Kirkegaarden Père-Lachaise. Og hvis De kommer til Paris og besøger Institut Pasteur, saa stands et Øjeblik i Biblioteksalen foran en Urne med Aske. Den bærer Indskriften:

Eli Metchnikoff.

Chr. Christensen — København